

Зарубіжні авторські зібрання

Артур Конан

Спогади про
Шерлока Голмса

Харків
«Фоліо»
2023

ЗВІЗДОЧОЛИЙ

— Боюся, Ватсоне, що мені доведеться поїхати, — сказав якось за сніданком Голмс.

— Поїхати? Куди саме?

— У Дартмур, у Кінгс-Пайленд.

Я не здивувався. Мене значно більше дивувало, що Голмс досі не бере участі в розслідуванні цієї незвичайної справи, про яку гомоніла вся Англія. Увесь учорашній день мій приятель тинявся з кутка в куток кімнатою, насупивши брови та низько опустивши голову, раз у раз набивав люльку найміцнішим чорним тютюном, залишаючись цілком глухим до всіх моїх запитань і застережень. Свіжі номери газет, що надсилає наш поштовий агент, Голмс переглядав неуважно та закидав у куток. І все ж, незважаючи на його мовчанку, я знав, що його займає. Зараз у центрі уваги публіки було лише одне, що могло б дати достатньо поживи його аналітичному розуму — таємниче зникнення фаворита, який мав брати участь у перегонах на кубок Вессекса, й убивство його тренера. І коли Голмс раптом оголосив мені про свій намір поїхати в Кінгс-Пайленд, тобто туди, де власне й сталася трагедія, я анітрохи не здивувався, бо чекав цього.

— Я був би щасливий поїхати з вами, якщо, звісно, не буду тягарем, — сказав я.

— Мій любий Ватсон, ви мені прислужитеся, якщо поїдете. І я впевнений, що ви не дарма витратите час, бо цей випадок, якщо брати до уваги те, що вже знаємо, обіцяє бути

надзвичайно цікавим. Їдьмо зараз у Падингтон, ще встигнемо на найближчий потяг. Дорогою розповім вам подробиці. І прихопіть, будь ласка, ваш чудовий польовий бінокль, він може вам знадобитися.

Ось так сталося, що через годину після нашої розмови ми вже сиділи в купе першого класу, і потяг мчав нас у напрямку Ексетера. Худе зосереджене обличчя мого товариша в насунутому на чоло дорожньому кашкеті схилилося над стосом свіжих газет, куплених у кіоску на Падингтонському вокзалі. Коли Редінг нарешті залишився вже далеко позаду, детектив засунув останню газету під сидіння й простягнув мені портсигар.

— А ми добре їдемо, — зауважив він, поглядаючи то на годинник, то у вікно. — Долаємо п'ятдесят і три з половиною милі за годину.

— Я не помітив жодного дистанційного стовпчика.

— І я також. Але відстань між телеграфними стовпами на цій дорозі — шістдесят ярдів, тому вирахувати швидкість можна завиграшки. Ви, звісно, знаєте подробиці вбивства Джона Стрекера та зникнення Срібної зірки?

— Тільки те, про пишуть «Телеграф» і «Кронікл».

— Це один із випадків, коли мистецтво логічно мислити слід використати для ретельного аналізу та відбору вже відомих фактів, а не для пошуків нових. Трагедія, із якою ми зіткнулися, така загадкова, незвичайна й пов'язана з долями стількох людей, що поліція буквально тоне у такій великій кількості версій, припущень і гіпотез. Труднощі в тому, щоб виділити з маси вигадок і домислів розмаїтих тлумачів і репортерів безсумнівні, незаперечні факти. Встановивши вихідні факти, ми почнемо будувати, ґрунтуючись на них, нашу теорію та спробуємо визначити, які моменти в цій справі можна вважати найголовнішими. У вівторок ввечері я отримав дві телеграми — від власника Срібної зірки, полковника Росса й від інспектора Грегорі, котрому доручили цю справу. Обое просять моєї допомоги.

— У вівторок ввечері! — вигукнув я. — А зараз вже четвер. Чому ж не поїхали туди вчора?

— Я припустився помилки, милий Ватсоне. Боюся, таке зі мною трапляється набагато частіше, ніж гадають люди, котрі знають мене лише за вашими нотатками. Я просто не міг повірити, що кращого скакуна Англії можна приховувати так довго, та ще й у такому безлюдному краю, як Північний Дартмур. Вчора я з години на годину чекав повідомлення, що жеребця знайшли й що його викрадач — убивця Джона Стрекера. Але минув день, ніч, і єдине, що додалося до справи, — це арешт молодого Фіцроя Сімпсона. Я збагнув, що час діяти. І все ж маю таке відчуття, що вчорашній день не згаяний надаремно.

— У вас уже є версія?

— Ні, але я виділив найістотніші факти. Зараз викладу їх вам. Адже найкращий спосіб дістатися до суті справи — розповісти всі обставини комусь іншому. До того ж ви навряд чи зможете мені допомогти, якщо не будете знати, що ми зараз маємо в своєму розпорядженні.

Я відкинувся на подушки, димлячи сигарою, а Голмс, подавшись уперед і водячи по долоні тонким довгим пальцем для наочності, розпочав викладати мені події, які змусили нас вдатися до цієї мандрівки.

— Срібна зірка, — почав він, — син Самоцвіта й Відради й нічим не поступається своєму знаменитому батькові. Зараз йому п'ять років. Ось уже три роки, як його щасливо-му власникові, полковнику Россу, дістаються на перегонах усі призи. Аж тут сталося нещастя. Срібну зірку вважали першим фаворитом у гонитві на кубок Вессекса. Ставки на нього приймали три до одного. Він був улюбленцем публіки й ще жодного разу не засмутив своїх шанувальників. Навіть якщо з ним змагалися найкращі коні Англії, на нього завжди ставили величезні гроші. Тому зрозуміло, що є багато людей, в інтересах яких не допустити появи Срібної зірки біля прапора перегонів і наступного вівторка. Це, звісно, чудо-

во розуміли в Кінгс-Пайленді, де розташована тренувальна стайня полковника Росса. Фаворита ретельно охороняли. Його тренером був Джон Стрекер, котрий прослужив у полковника дванадцять років, із яких п'ять був жокеєм, поки не став занадто важким для цього. Свої обов'язки він завжди виконував взірцево й був відданим слугою. У нього було троє помічників, бо стайня маленька — усього на чотирьох коней. Уночі один конюх чергував у стайні, інші ж спали на сіннику. Усі троє — абсолютно надійні хлопці. Джон Стрекер жив із дружиною в невеликому котеджі, ярдів за двісті від стайні. Платив йому полковник добре, дітей у них немає, прибирає в будинку й пере служниця. Місцина навколо Кінгс-Пайленда безлюдна, тільки на північ на відстані півмилі якийсь підрядник із Тавістока збудував кілька вілл для недужих і тих, хто бажає просто подихати цілющим Дартмурським повітрям. Сам Тавісток розташований на заході, до нього дві милі, а з іншого боку рівнини, також на відстані двох миль, розташований Мейплтон — садиба лорда Беквотера, де також є стайня. Коней там більше, ніж у Кінгс-Пайленді, урядує сам Сайлес Браун. Навколо на багато миль тягнуться порослі чагарником болота, зовсім безлюдні, якщо не брати до уваги циганів, котрі час від часу заходять сюди. Ось атмосфера, в якій проти ночі на вівторок розігралася драма.

Напередодні ввечері, як завжди, коней тренували й купали, а о дев'ятій годині стайню замкнули. Двоє конюхів подалися в будиночок тренера, де повечеряли в кухні, а третій, Нед Гантер, залишився чергувати в стайні. Десь по дев'ятій служниця, її звати Едіт Бакстер, понесла йому вечерю — баранину з часниковим соусом. Ніякого питва вона не прихопила, бо в стайні є кран, а пити щось, крім води, нічному сторожу заборонено. Дівчина запалила ліхтар, бо вже зовсім стемніло, а стежка до стайні тягнулася крізь зарості дроку. Ярдів за тридцять від стайні перед Едіт Бакстер виник із темряви якийсь чоловік і гукнув, аби вона зачекала. У жовтому світлі лампи вона побачила явно джентльмена

на вигляд — у сірому твідовому костюмі та кашкеті, гетрах і з важким ціпком у руках. Він був дуже блідий і помітно нервував. Років йому, як вирішила дівчина, тридцять або тридцять п'ять.

— Не скажете мені, де я перебуваю? — спитав він дівчину. — Я вже вирішив, що доведеться ночувати в полі, аж раптом побачив світло вашого ліхтаря.

— Ви в Кінгс-Пайленді, біля стайні полковника Росса, — відповідала дівчина.

— Невже? Яке щастя! — вигукнув незнайомець. — Один із конюхів, кажуть, завжди ночує в стайні, чи не так? А ви, мабуть, несете йому вечерю? Ви ж не така горда, правда, і не відмовитесь від нової сукні?

Він вийняв із кишені згорнений аркуш паперу.

— Передайте це зараз конюху, й у вас буде найошатніше плаття, яке тільки можна купити за гроші.

Хвилювання незнайомця злякало юнку, вона кинулася до віконця, через яке завжди подавала конюху вечерю. Воно було вже відчинене, Гантер сидів за столиком. Тільки служниця розтулила рота, щоб розказати йому про те, що трапилося, як незнайомець знову опинився поруч.

— Доброго вечора, — промовив він, зазираючи в віконце. — У мене до вас справа.

Дівчина присягається, що, промовляючи ці слова, він стискає у руці якийсь папірець.

— Яка у вас може до мене бути справа? — сердито буркнув конюх.

— Справа, від якої й вам може дещо перепасти. Двоє ваших коней, Срібна зірка й Баярд, беруть участь у перегонах на кубок Вессекса. Відповісте мені на кілька запитань, і я не залишуся в боргу. Правда, що вага, яку несе Баярд, дозволяє йому обійти Срібну зірку на сто ярдів у забігу на п'ять ферлонгів і що ви самі ставите на нього?

— То он ви хто! — залементував конюх. — Зараз я покажу вам, як ми зустрічаємо шпигунів!

Він побіг спустити собаку. Служниця кинулася до будинку, але на бігу озирнулася та побачила, що незнайомиць просунув голову у віконце. Коли за хвилину Гантер вискочив зі стайні з собакою, то його вже не було, і хоча вони перевірили всі споруди та прибудови, жодних слідів так і не виявили.

— Стривайте! — перебив я Голмса. — Коли конюх вибіг із собакою надвір, він залишив двері стайні відчиненими?

— Чудово, Ватсоне, бездоганно! — всміхнувся мій друг. — Ця обставина здалася мені такою істотною, що я вчора навіть спитав про це в Дартмурі телеграмою. Так от, двері конюх замкнув. А віконце, виявляється, дуже вузьке, людина крізь нього не пролізе. Коли інші конюхи повернулися після вечері, Гантер послав одного з них розповісти про все тренеру. Стрекер стривожився, але великого значення тому, що трапилося, ніби й не надав. Утім, невиразна тривога все ж не покидала його, бо, прокинувшись о першій годині ночі, місіс Стрекер побачила, що чоловік одягається. Він пояснив їй, що турбується за коней і хоче переконатися, чи все гаразд. Дружина благала чоловіка не ходити, бо якраз почався дощ (жінка чула, як він дріботить у вікно), але Стрекер накинув плаща й таки пішов. Місіс Стрекер прокинулася знову о сьомій ранку. Чоловік досі не повернувся. Вона поспішно одяглася, гукнула служницю та подалася до стайні. Двері були відчинені, Гантер сидів, опустивши голову на стіл, у стайні повного безпам'ятства, стійло фаворита спорожніло, і ніде жодних слідів тренера. Негайно ж розбудили конюхів, котрі ночували на сіннику. Хлопці вони молоді, сплять міцно, вночі ніхто нічого не чув. Гантер перебував, вочевидь, під дією якогось дуже сильного наркотику. Оскільки чогось виразного від нього домогтися не вдалося, обидві жінки залишили його відсипатися, а самі побігли шукати зниклих. Вони все ще сподівалися, що тренер із якихось міркувань вивів коня на ранкову прогулянку. Піднявшись на горб за котеджем, звідки було добре видно все навколо, люди не помітили жод-

них слідів фаворита, зате в очі їм кинулася одна річ, від якої в них стислося серце в передчутті біди.

Приблизно за чверть милі від стайні на куцх дроку був накинаний плащ Стрекера, і вітерець тріпав його поли. Підбігши до куца, жінки побачили за ним невеликий видолинок, а на його дні — труп нещасного тренера. Голова була розтросчена якимось важким предметом, на стегні рана — довгий тонкий поріз, завданий, без сумніву, чимось надзвичайно гострим. Усе свідчило про те, що Стрекер відчайдушно захищався, бо його права рука стискала маленький ніж, по саме руків'я в крові, а ліва — червону з чорним краватку, ту саму, яка, за словами служниці, була на незнайомцеві, котрий з'явився напередодні ввечері у стайні. Опритомнівши, Гантер підтвердив, що це — краватка незнайомця. Він також не сумнівався, що чужинець підсипав йому якогось зілля в баранину, коли стояв біля вікна, і в результаті стайня залишилася без нагляду. Що стосується зниклого Срібної зірки, то численні сліди в багнюці, що вкривали дно фатальної яруги, вказували на те, що він був тут під час боротьби. Але потім зник. І хоча за інформацію про нього полковник Росс пропонує величезну винагороду й усіх циганів, котрі кочують по Дартмурі, допитали, досі про Срібну зірку немає ні слуху ні духу. І на додачу ось що: аналіз залишків вечері Гантера показав, що в їжу підсипали чималу дозу опіуму, між тим усі інші мешканці Кінгс-Пайленду їли того вечора ту ж саму страву, і нічого лихого з ними не сталося. Ось основні факти, очищені від нашарування домислів і припущень, якими обросла справа. Тепер розповім вам, до яких кроків вдалася поліція. Інспектор Грегорі, котрому доручили справу, чоловік енергійний. Якби природа обдарувала його ще й уявою, він міг би досягнути вершин розшукового мистецтва. Прибувши на місце події, інспектор дуже швидко знайшов і заарештував особу, на яку, природно, падала підозра. Знайти чоловіка було зовсім не важко, бо його добре знають в окрузі. Його ім'я — Фіцрой Сімпсон. Він із гарної родини,

отримав чудову освіту, але всі свої статки програв на перегонах. Останнім часом мирно заробляв на життя букмекерством у спортивних лондонських клубах. У його нотатнику виявили кілька ставок до п'яти тисяч фунтів проти фаворита. Коли підозрюваного заарештували, він зізнався, що приїхав у Дартмур, сподіваючись вициганити інформацію про коней Кінгс-Пайленду та про другого фаворита, жеребця Обачного, який перебуває під опікою Сайлеса Брауна в мейплтонській стайні. Він і не намагався заперечувати, що в понеділок увечері був у Кінгс-Пайленді, однак запевняє, що нічого лихого не вчиняв, хотів лише отримати звістку з перших вуст. Коли йому показали краватку, чоловік дуже зблід і ніяк не зміг пояснити, як краватка опинилася в руці мерця. Мокрий одяг Сімпсона доводив, що вночі він потрапив під дощ, а його сукуватий ціпок із свинцевою голівкою цілком міг бути тією самою зброєю, якою тренеру завдали ті жахливі рани. З іншого боку, на ньому самому немає ні подряпини, але ж закривавлений ніж Стрекера — незаперечний доказ, що, принаймні, один із нападників на нього таки постраждав. Ось, власне, й усе, і якщо ви зможете мені допомогти, Ватсоне, буду вам дуже вдячний.

Я з величезною цікавістю слухав Голмса, котрий виклав мені обставини цієї справи з властивою йому ясністю та послідовністю. Хоча всі факти не були для мене новими, я не міг встановити між ними ні зв'язку, ні залежності.

— А чи не може бути, — припустив я, — що Стрекер сам завдав собі рану під час конвульсій, якими супроводжується пошкодження лобових ділянок головного мозку.

— Цілком можливо, — сказав Голмс. — Якщо так, то обвинувачений позбудеться одного з головних доказів, що свідчать на його користь.

— І все ж, — продовжував я, — я ніяк не можу зрозуміти версію поліції.

— Боюся, що в цьому випадку проти будь-якої гіпотези можна знайти дуже вагомий заперечення. Наскільки я зрозу-

мів, поліція вважає, що Фіцрой Сімпсон підсипав опіум у вечерю Гантера, відімкнув стайню ключем, який він десь роздобув, і вивів жеребця, маючи намір, певна річ, викрасти його. Вуздечки в стайні не знайшли — Сімпсон, ймовірно, одягнув її на коня. Залишивши двері незамкненими, він повів його стежкою через пустир, і тут його зустрів або наздогнав тренер. Вчинилася бійка, Сімпсон проломив тренеру череп ціпком, сам же не отримав і подряпини від леца Стрекера, яким той намагався захищатися. Потім злодій забрав коня й десь заховав його, або, може, кинь утік, поки вони билися, і тепер бродить околицями. Ось як уявляє собі те, що сталося, поліція, і, хоча малоімовірна ця версія, всі інші здаються мені ще менш імовірними. Як тільки прибудемо в Дартмур, я її перевірю. Іншого способу зрушити справу з мертвої точки не бачу.

Починало вечоріти, коли ми підїхали до Тавістока, маленького містечка, що виділялося, як вістря щита, у самому центрі великого Дартмурського плоскогір'я. На платформі нас зустріли високий блондин із зачіскою, що нагадувала лев'ячу гриву, пишною бородою та пронизливим поглядом блакитних очей і невисокий елегантно одягнений джентльмен, енергійний, із невеликими щеними баками та моноклем. Це були інспектор Грегори, чиє ім'я набувало все більшої популярності в Англії, і знаменитий спортсмен і мисливець полковник Росс.

— Дуже радий, що ви приїхали, містере Голмс, — привітався полковник. — Інспектор зробив усе можливе, але, щоб помститися за смерть нещасного Стрекера та знайти Срібну зірку, я хочу зробити й неможливе.

— Є якісь новини? — спитав Голмс.

— На жаль, результати розслідування могли б бути й кращими, — повідомив інспектор. — Ви, звісно, хочете якнайшвидше побачити місце злочину. Тому їдьмо, поки не стемніло, поговоримо дорогою. Транспорт нас чекає.

Через хвилину зручне, витончене ландо везло нас вулицями старовинного мальовничого містечка. Інспектор Грего-

рі захоплено ділився з Голмсом своїми думками та міркуваннями. Голмс мовчав, час від часу задаючи йому запитання. Полковник Росс у бесіді участі не брав, він сидів, відкинувшись на спинку сидіння, схрестивши руки на грудях і насунувши капелюха на чоло. Я з цікавістю прислухався до розмови двох детективів: версію, яку викладав зараз Ігредорі, я вже чув від Голмса в потязі.

— Зашморг ось-ось затягнеться навколо шиї Фіцроя Сімсона, — підсумував Ігредорі. — Я особисто вважаю, що злочинець — він. З іншого боку, не можна не визнати, що всі докази проти нього непрямі й що нові факти можуть спростувати наші висновки.

— А ніж Стрекера?

— Ми дійшли висновку, що Стрекер сам себе поранив, коли падав.

— Мій приятель Ватсон висловив таке ж припущення дорогою сюди. Якщо так, то ця обставина обертається проти Сімсона.

— Звісно. У нього не знайшли ні ножа, ні хоча б навіть дріб'язкової подряпини на тілі. Але докази проти нього, певна річ, дуже вагомі. Він був надзвичайно зацікавленим у зникненні фаворита. Ніхто, крім нього, не міг отруїти конюха, вночі він потрапив десь під сильний дощ, був озброєний важким ціпком, і, нарешті, його краватка була затиснута в руці покійника. Доказів, мені здається, достатньо, щоб почати процес.

Голмс похитав головою.

— Хвацький захисник не залишить від аргументів звинувачення й каменя на камені, — зауважив він. — Навіщо Сімпсону знадобилося виводити коня зі стайні? Якщо він хотів щось йому заподіяти, чому не зробив цього там? А ключ, хіба в нього знайшли ключ? У якій аптеці продали йому порошок опіуму? І, нарешті, де Сімпсон, чоловік, котрий уперше потрапив у Дартмур, міг сховати коня, та ще такого, як Срібна зірка? До речі, що він каже про папірець, який просив служницю передати конюху?

ЗМІСТ

Звіздочолий	3
Випадок із жовтим обличчям	31
Біржовий клерк	53
«Глорія Скотт»	74
Ритуал родини Масгрейвів	96
Пригода з рейгетськими сквайрами	118
Пригода з горбанем	140
Постійний пацієнт	159
Грек-глувач	177
Морська угода	194
Остаточне вирішення проблеми	231